

1854 YANYA-TIRHALA OLAYLARI VE OSMANLI DEVLETİ

Arş. Gör. Dr. Emine Gümüşsoy
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü
egumussoy@ogu.edu.tr

Özet

Osmanlı Devleti'nin Kırım Savaşı'yla meşgul olduğu 1854 yılında Yanya ve Tırhala bölgesinde Yunanistan'ın kışkırtmasıyla bir isyan çıkmış ve devleti uzun süre uğraştırmıştır. Asayiş ve düzenin bozulduğu, pek çok olumsuzlukların yaşanmaya başladığı bölge asker, para ve yiyecek takviyesiyle güçlendirilmeye çalışılmıştı. Bu durum mâlî açıdan zaten sıkıntıda olan ve bir savaşın halen içerisinde bulunan devleti iyice zor duruma düşürmüştü. Bu zor şartlar altında bölgeye gönderilen Fuad Efendi adeta bir ordu kumandanı gibi çalışarak görevini başarıyla yerine getirmiş, asayiş ve düzeni sağladığı gibi iyi bir idarecilik örneği göstererek ilerisi için de tedbir almıştı. Bugün Yunanistan'ın sınırları içinde olan bu iki vilayetin o zaman için devlete bağlılığı devam ettirilmiş ve devletten kopması engellenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yanya, Tırhala, Osmanlı Devleti, Yunanistan, isyan

1854 THE YANYA- TIRHALA EVENTS AND THE OTTOMAN EMPIRE

Abstract

In year 1854 when the Otoman Empire was busy dealing with Crieman War there was an insurrection due to stimulations by Greece at Yanyav&Tırhala region and kept the state occupied for a long time. The region where the security and organization were corrupted and many hardships were being lived was tried to be strengthened by military, monetary and food compensation. This situation even worsened the hard conditions of the empire that had already been in a hard situation and already been in a war. Fuad Efendi who was sent to the region under these hard circumtances worked like an army commander and carried out his duty successfully; while he achieved the security and organization showing a good administrative example took precautions for the future. The braking of those two provinces from the empire that are inside the boundaries of Greece at the present was avoided.

Key Words: Yanya, Tırhala, Otoman Empire, Greece, insurrection

GİRİŞ

Bugün Yunanistan sınırlarında olan Yanya ve Tırhala uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin Rumeli eyaletine bağlı iki vilayet statüsünde kalmıştır. Tırhala, Yıldırım Bayezid tarafından 1395'de Osmanlı topraklarına katılmış, Teselya'nın merkezi sayılabilecek önemli bir şehirdi. Üçte bir Müslüman nüfusa sahip olan Tırhala'da nüfusun bir bölümünü Rumlar ve Ulahlar oluşturmaktaydı. (Babinger,1997,249)

Eski bir piskoposluk merkezi olan Yanya ise II. Murad döneminde 1431 yılında Osmanlı topraklarına katılmış ve Osmanlı egemenliğinde tarihinin en parlak devrini yaşamıştır. Bir süre Tepedelenli Ali Paşa'nın idaresinde kalarak merkezden uzaklaşan Yanya, Ali Paşa'nın idamından sonra tekrar merkezî idareye kavuşmuştur. Halkının üçte ikisi Müslüman olan Yanya'da da Rumlar ve Ulahlar hep birlikte yaşamaktaydı. (Nazif Hoca,1997:358)

XIX. yüzyılda devletin zayıflaması, milliyetçilik akımının etkisi ve yabancı güçlerin kışkırtmalarına paralel olarak ülkenin pek çok yerinde olduğu gibi bu iki vilayette de düzeni bozan olaylar çıkmıştır. Yanya ve Tırhala Manastır ile birlikte Tanzimat'ın ilk uygulandığı yerlerden olmasına rağmen bölgede 1854 yılında çıkan isyan iki vilayeti de kısa sürede etkisi altına almış ve devleti bir süre uğraştırmıştır.

1. OLAYLARIN BAŞLAMASI VE MÜDAHALE

Osmanlı Devleti'nin Kırım Savaşı'na girmesini fırsat bilerek sınırlarını genişletmek amacıyla harekete geçen Yunanistan, Rusların da teşvikiyle Epir ve Teselya Rumlarını çeteler şeklinde teşkilâtlandırarak Türklere karşı bir anlamda savaş başlatmıştı. Yunanistan para ve mühimmat yardımının yanı sıra harekâtı idare etmek üzere *Elenlerin başkumandanı* ilân edilen Tzavellas ve Grivaz gibi ünlü askerlerini de göndermişti. İsyancılar aldıkları destekle Teselya'nın merkezi olan Yenişehir (Larissa), Preveze ve Narda (Larta) yı ellerine geçirdikleri gibi Yanya ve Tırhala'da da etkili olmaya başlamışlardı. Bu gelişmeler üzerine Osmanlı Devleti önce Atina Hükümeti'ne başvurarak olanlar hakkında bilgi istemiş, Atina Hükümeti isyanların dinî ve hissî temellere dayandığını söyleyerek geçiştirmeye çalışınca Türk topraklarına tecavüzün bir an önce sona erdirilmesi, isyancıların desteklenmemesi için çağrı yapılmıştı. Osmanlı Devleti'nin bu talebini İngiltere ve Fransa da desteklemiş ve bu çağrıya uymazsa Yunanistan'ı ablukaya alacaklarını ifade etmişlerdi. Yunanistan ise Rusya'ya güvendiğinden bu çağrıya olumlu bir yanıt vermemişti. (Danişmend,1955:15;Aksun, 1994:344)

Öte yandan Rusya ve Yunanistan matbuat vasıtasıyla burada bir "din kavgası" yaşandığını ve kazanmak için eli silah tutan herkesi Müslümanlara karşı direnişe çağırıyordu. Eli silah tutacak gücü olmayanlar ise Osmanlı hizmetinden kaçmaya ve düzen bozucu faaliyetlere teşvik edilmekteydi. Rum milletinin hamisi sıfatıyla hareket eden bu iki devlet Osmanlı Devleti'ne yardım eden batılı devletleri de suçlamaktaydılar. (Ali Fuat,1987:1)

Osmanlı Devleti bu durumda yeni tedbirler almak zorunda kalmış, bölgede asayiş sağlamaya çalışan Ömer Paşa'nın yeterli olamayacağı ve durumun hassasiyeti göz önünde tutularak bölgede icra olunacak "*harekât-ı askeriye ve tedâbir-i mülkiye*" (BOA, A.MKT.UM 152/97) için dirayeti ve becerisi ile ön plana çıkan sabık Hariciye Nazırı Fuad Efendi¹'nin görevlendirilmesi uygun görülmüştü. Meclis-i mahsus Fuad Efendi'nin fevkalâde komiser olarak görevlendirilmesini kararlaştırırken² kendisine 30.000 kuruş maaş ayrıca 40.000 kuruş (BOA, İrade/Dahiliye 17716; Ali Fuat:1987,3) da harcırah verilmişti.³

Osmanlı Devleti Fuad Efendi'nin gönderilmesini kararlaştırdıktan sonra bölgeye asker ve malzeme sevkine önem vermişti. Yapılan hazırlıklar doğrultusunda Tırhala için gönderilecek askerin Galoş İskeleyi'ne çıkarılmasına karar verilirken Narda'ya gidecek askerin de aynı yere çıkarılması düşünülmüş fakat Narda'ya gidişte zorluk yaşanacağı gerekçesiyle bundan vazgeçilmişti. Preveze için de aynı zorluk söz konusu olduğundan Kumaniya İskeleyi'nin en uygun yer olduğuna karar verilmişti. Başlangıçta bu askerlerle birlikte gitmesi kararlaştırılmasın rağmen padişah ile görüşüp kendisine verilecek talimatnameyi alması için Fuad Efendi'nin gidişi birkaç gün gecikmişti. (BOA, İrade/Dahiliye 18298)

Osmanlı Devleti bölgede varlığını güçlendirmeye çalışırken siyasi arenada işler giderek karışmış ve 9 Mart'da Atina'daki Osmanlı maslahatgüzarı heyetiyle beraber yurda dönmüştü. Yunanistan ile siyasi ilişkiler kesilmiş ve İstanbul'daki Yunan sefirine de pasaportu verilerek ülkeden çıkarılmıştı. (Danışmenîd, 1955:151) Bu karışık ortamda Yunan eşkıyalarına karşı mücadele edecek olan Fuad Efendi'ye Meclis-i Vükelâ'da görüşülüp kararlaştırılan hususlar Hariciye Nezareti tarafından bildirilmişti. Yunanlıların etmedikleri hakaret ve kötülük kalmadığı halde kendileri insanca davranıp bu duruma son vermeye çalışacaklardı. (BOA, İrade/Dahiliye 18680) Halka hitaben kaleme alınan fermana ise devletin Rusya ile savaşta bulunmasını fırsat bilerek harekete geçen başıbozuk grupların Müslüman ve Hıristiyan tebaanın canına, malına ve ırzına saldırarak insanlığa ve askerliğe yakışmayan hareketlerde bulduklarından derhal

¹ Mustafa Reşid Paşa ve Âli Paşa ile birlikte Tanzimatın üç rüknünden biri sayılan Fuad Paşa'dır. Rus nazırı Mençikof'un mevcut diploması kurallarını çiğneyerek kendisini ziyaret etmemesi ve kendisinin değiştirilmesi yönündeki girişimleri üzerine hariciye nazırlığından istifa etmiştir. (Karal, 1989: 228) Yanya-Tırhala dönüşünde rütbe-i vezaretle hariciye nezaretine ve Meclis-i Tanzimat başkanlığına atanarak "Paşa" ünvanını alacaktır. (BOA, İrade/Dahiliye 20692)

² Dahiliye Nazırı Said Paşa Fuad Efendi'nin Reşid Paşa ile araları açıldığı için bu zor göreve gönderildiğini ileri sürerek şunları söylemiştir; "Fuad Efendi komiserliğe memur edilmesi üzerine Reşid Paşa'nın ziyaretine gelmiş idi. Ben de hazır idim. Reşid Paşa'dan saffet-i memuriyetini sual ediyor ve "eğer komiser isem refakatime verilen asker neci? Eğer harekât-ı askeriye icra olunacak ise ben neciyim?" diyor idi. Reşid Paşa ise "sizin dirayet ve kifayetiniz her suretle temin-i muvaffakiyete kâfidir" yolunda umumî cevablarla mukabele edip Fuad Efendi ise yine sözünü tekrar ile müşarüneyihi sıkıyordu" (Ali Fuat, 1928: 151-152)

³ Bir başka belgede harcırah olarak 50.000 kuruş verildiği söylenir. (BOA, İrade/Dahiliye 18298) Bu arşiv belgelerinin varlığına rağmen Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiye isimli eserde ise hiç maaş ve sıfat kabul etmeden orduya katıldığı belirtilmiştir. (Ali Fuat, 1987: 3)

cezalandırılacakları duyurulmuştu. İçinde bulunulan savaşta haklılıkları diğer büyük devletler tarafından da kabul edildiğinden halk bu tür sorunlarla işi zorlaştırmayıp askerî ve mülkî memurlara itaat etmeliydi. (BOA, İrade/Dahiliye 18680)

Yanya ve Tırhala valileriyle Fuad Efendi'ye hitaben yazılan bir başka tahriratta da isyanın gün geçtikçe büyüdüğü ve ileride daha büyük problemlere yol açacağından bahisle hemen bastırılması için gereğinin yapılması istenmişti. (BOA, Ayniyat Defteri 603,123) Ayrıca İşkodra, Hersek valileriyle Üsküp ve Rumeli mutasarrıflarına da Yunan isyanını bastırmak üzere Fuad Efendi'nin görevlendirildiği bildirilerek yardımlarının beklendiği ve önemli gördükleri şeyleri Fuad Efendi'ye bildirerek onun ihtarlarına uymaları hatırlatılmıştı. (BOA, A.MKT.UM 153/7)

Görevine başlayan Fuad Efendi, Yanya Valisi Besim Paşa'ya bölgede asayiş sağlamaya üzere görevlendirildiğini ve 2 tabur askerle birlikte 7 Cemâziyelâhir 1270 (7 Mart 1854) Salı günü Preveze'ye geldiğini ve bir veya iki gün sonra 1 taburun daha geleceğini bildirmişti. Yaptığı incelemeler sonunda Narda Kalesi'nin henüz eşkıya tarafından boşaltılmadığını, Preveze ile Narda ve Narda ile Yanya'nın iletişiminin kesik olduğunu tespit ettiğini belirttikten sonra Narda Kalesi'nin bir an önce eşkıyadan arındırılması ve Narda'nın Preveze ve Yanya ile iletişiminin sağlanması gerektiği üzerinde durmuştu. (BOA, İrade/Yunanistan 245;Ali Fuat:1987,4-5) Fuad Efendi'nin kendi ifadesiyle "*bu üç şehrin birbirleriyle muhabereleleri bütün bütün münkati olup yekdiğerine bir.güne iane edemediklerinden başka biri diğerinin ne halde bulunduğundan dahi bî-haber kaldığı*" (BOA, İrade/Yunanistan 245) görüldüğü gibi birkaç meşhur eşkıyanın 500-600 kişiyi toplayarak Narda'ya 1-2 saat bulunan Pete ve Kumbot karyelerini merkez seçtikleri öğrenilmişti. İngiltere ve Fransa konsoloslarının verdikleri bilgilere göre ise birkaç bin eşkıya Yanya'ya 3-5 saat kadar yaklaşmış durumdaydılar. Alınan bir mektuba göre de eşkıya Yanya Gölü Adası'na girmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 245) Abdi Paşa'dan gelen bilgiler de bu doğrultuda olup eşkıya Yanya'yı yakmak için şehre 2,5 saatlik mesafeye kadar gelmiş ancak üzerlerine gidilerek dağılmaları sağlanmış bir kısmı da esir alınmıştı. (BOA, İ.MTZ (01) 10/252) Alınan bu bilgiler doğrultusunda çevreyi tanımaya ve mevcut durumu tam olarak tespite çalışan Fuad Efendi hemen çalışmalarına başlamıştı.

İlk olarak 9 Cemâziyelâhir 1270 (9 Mart 1854) tarihinde halka ve kocabaşılara hitaben bir tenbihname yayınlayan Fuad Efendi halkı uyararak, hiçbir şekilde aldanmayıp devlete bağlılıklarını sürdürmelerini istemiş, eşkıya tarafını tutarlar ise olacakları ve cezadan kurtulamayacaklarını da hatırlatmıştı. Eşkıyanın yaptığının yanlış ve boş işler olduğu sonuçta zarar görenin yine buralar ahalisine olacağı dolayısıyla bunlara imkân verilmemesi istenmiş ve mağdur olanların zararlarının karşılanması için gerekenin yapılacağı da bu vesile ile duyurulmuştu. (BOA, İrade/Yunanistan 245)

Fuad Efendi bölgedeki mevcut durumu gördüğünde kendi kuvvetlerinin ne kadar az olduğunu anlamıştı. Üstelik Yanya'da ne yapıldığı ve oraya sevk olunan askerin gelip gelmediği bağlantı kesik olduğundan henüz bilinmemekteydi. Narda'da 4 tabur redif askeri ile Derbendat Nazırı Süleyman Bey'e Narda muhafazası için önceden verilmiş olan 1000 asker vardı. Ayrıca Yanya Meclisi azasından Hayreddin Bey ile bu tarafa gelmiş olan 2000 kadar gönüllü askerden 1200'ü de maaş verilerek buraya sevk olunmuştu. Preveze'de ise sergerde Celil Ağa maiyetinde bulunan 400 kadar asker ve 2000 gönüllü askerden Narda'da bırakılan 1200 askerin geri kalanı bulunmaktaydı. Preveze'de ayrıca 650 kadar topçu askerinin bulunduğu da bilinmekteydi. Fuad Efendi bu tabloya göre yapılacak ilk işin Narda'yı muhasaradan kurtarmak, Preveze ile Narda yolunu açmak ve işi Narda'yı muhafaza etmek olan askeri burada bulunan ve beraber gelen asker ile birleştirerek Preveze ve Narda civarını eşkiyadan temizlemek olduğunu belirtmişti. Ayrıca Yanya'ya gönderilmiş olan asker gelmiş ise onlar o taraftan ve kendileri de bu taraftan hareket ederek Yanya -Narda- Preveze yolunu açmaya çalışıp buradan Yanya'ya kadar bir askerî hat çekerek Çamlık tarafına geçmiş olan eşkiyayı iki koldan sıkıştırıp en iyi tedbiri alacaklardı. (BOA, İrade/Yunanistan 245) Bunun için önce Narda'nın takviye edilmesi gerekiyordu. Maiyetindeki 2 tabur askerden 1 taburunu toplarla birlikte orada bulunan İngiliz vapuruna bindiren Fuad Efendi birazını da kayıklarla Mirliva Osman Paşa emrinde denizden Salhora İskeleyi'ne çıkarıp Narda Ovası'na göndermişti. (Ali Fuat, 1987: 4-5) Eşkiya askerin kara yoluyla Narda'ya gidecekleri haberine inanınca Narda Ovası boş kalmış böylece savaş olmadan kolayca ele geçirilmişti. Yanya yolu ise hâlâ kapalı olup haber alınamamaktaydı. Fransız konsolosluğu eliyle gönderilen bir mektupta Yanya ile ilgili birkaç haber verilmişti. Buna göre Yanya Valisi Besim Paşa ve Ferik Abdi Paşa Yanya'da bulunup eşkiya üzerine asker sevkiyle 10 saat kadar çatışma yaşanmış ve eşkiya 5 saatlik bir mesafeye kadar çekilmişti. Bu haberler de göstermekteydi ki Yanya ve Preveze etrafı lâyıkiyle vurulmadıkça ve biraz daha kuvvetlenmedikçe ilerlemek hatalı olacaktı. (BOA, İrade/Yunanistan 245) Bunun için de mevcut askerin bir an evvel kuvvetlendirilmesi gerekmekteydi.

İsyanı bastırmaya ve düzeni sağlamaya çalışırken Fuad Efendi'yi meşgul eden bir konu da buraların başıbozuk askerleriydi. Bunlar muvazzaf oldukları halde düzen ve disiplinleri sorun olmakta ve başlarının sözünü dinlememekteydiler. Buralarda asker-i muvazzafa sergerdeliği adeta bir ticaret halini almıştı. Vatanları tehlikede iken bile kâr elde etme sevdasına düşmüşlerdi. Bu yüzden kendilerine verilen senetlere yükümlülüklerinin yazılarak takip edilmelerine karar verilmişti. Mevcut sayılara bakıldığında, asker ve topçu tabur ve bölüklerinin mevcudu 2830 kişiydi. 2020 muvazzaf ve 300 gönüllü ile beraber toplam 2320 de gayri muntazam asker bulunmaktaydı. Bu durumda Yanya üzerine gidilirken hiç olmaz ise Narda'da 1 tabur nizamiye ile 1000 kadar muvazzaf askeri ile merkez seçilen Preveze'de de 1 tabur bırakılması kararlaştırılmıştı. (BOA, İrade/Yunanistan 245)

Öte yandan Kırım Savaşı ile meşgul olan Osmanlı Devleti'nde mâli sıkıntı da had safhadaydı ve bölgeden gelen bilgilere göre Preveze'nin en fazla 15, Narda'nın 20 günlük zahiresi kalmıştı. (BOA, İrade/Yunanistan 245) Zahire ihtiyacının yanı sıra askeri düzen altında tutmak için maaşlarını zamanında vermek gerekmektedir. Ama buradaki askerler 3-4 aydır maaşlarını alamadıklarından zor durumda kalmışlar hatta Narda'da bulunan bir grup asker "aylık isteriz aylık olmaz ise şehri yağma ederiz" diyerek ayaklanmışlardı. Bu durumda devletin yeni bir gaile ile yüzyüze gelebileceğini belirten Fuad Efendi İngiliz Konsolosu'ndan 20.000 kuruluş borç alınarak bu ayaklanmanın bastırıldığını bildirmişti. Korfo'daki Devlet-i aliyye şebkenderi İspiraki eliyle de özellikle Korfo'ya gönderilip İstanbul'a policesi çekilmek üzere 500 kese para bulunmasına çalışılmıştı. Şebkender Korfo'ya varınca talep olunan akçeyi bulmak için orada bulunan sarraflara müracaat etmiş ancak birçoğu mezhep farklılığından dolayı bunu kabul etmemişti. Korfo'nun Lord komiseri hemen özel bir vapur ile 2166 lirayı %1,5 komisyon indirildikten sonra göndermişti. Asker için çok acil gereken bu paranın gelişi üzerine Fuad Efendi kendisine bir teşekkür mektubu yazarken durumu Dersaadet'e de bildirerek alınan borcun süratle ödenmesine çalışılmasını da istemişti. Kendisine verilen cevapta, daha önce gönderilen 1 taburdan sonra 2 tabur asker ve 4 top daha gönderilerek bölgenin kuvvetlendirildiği, bölgenin nazik durumundan dolayı itina gösterildiği ve isteklerinin yerine getirileceği belirtilmişti. Bu vesile ile istenen 500 kesenin de hemen hazineden karşılanmasına çalışılacağı ifade edilmişti (26 Cemâziyelâhir 1270 / 26 Mart 1854). (BOA, İrade/Yunanistan 245)

Olayları gün gün saat saat izleyen Fuad Efendi gelişmelerden Dersaadet'i de bilgilendirmekteydi. Bu arada merkez sayılan yerlerden birisi olan Pete Karyesi⁴'nin eşkıya tarafından vurulması üzerine Narda'nın etrafının sağlamlştırılması gündeme gelmişti. Bunun için Mirliya Osman Paşa kumandasında Narda'da bulunan askerin kuvvetlendirilmesi ve eşkıyanın vakit geçirmeden böyle bir yerde başlarını ezmek için harekete geçme kararı alınmıştı. Dersaadet'ten gelen 5 bölük askerin oraya sevkine karar verilmiş ancak asker sevki yağmurdan dolayı bir süre gecikmişti. Bu arada eşkıya takımı da Pete'deki durumunu kuvvetlendirmişti. Narda'nın etrafının güçlendirilmesi kapsamında Preveze'den de takviye yapılmıştı. Bu durumda Preveze Kalesi'nin ne olacağı sorusu gündeme gelmekteydi. Öyle ki 20-30 kişilik bir grup gece gelerek burada bulunan karakola ateş açmışlar ve kaleden ateşle karşılık verilince de kaçıp gitmişlerdi. Kalenin etrafı zeytinliklerle dolu ve gece karanlık olduğundan bir işe yaramayacağı düşünülerek peşlerine adam takılmamıştı. Ertesi gün 50 kişilik bir grup karakol civarında keşif yapmış ancak bir iz bulunamamıştı. (BOA, İrade/Yunanistan 251) Bölgede bir daha da böyle bir olaya rastlanmamıştı.

⁴ Pete karyesi eşkıya ve âsiler için hazır bir kale olup Rum fetreti sırasında eski sadrazamlardan Mehmed Reşid Paşa buranın ele geçirilmesi için çok uğraşmış ve bir hayli şehid verilmiş olduğundan ahalisine aşığı ovada karye yapmak üzere yer göstererek eski karyeyi yıkmıştır. (Ali Fuat, 1987: 5)

Bir başka isyan bölgesi olan Yanya'da ise isyancıların reisinin yakalandığına dair söylentiler çıkmıştı. Fuad Efendi bununla ilgili olarak Hüseyin Paşa, Mahmud Bey ve Veysi Ağa'nın askerle beraber 3-4 koldan Yanya üzerine yürüdüklerini dolayısıyla oranın isyancılara karşı kuvvetli olduğunu belirtmişti. İsyancıları yıldırma konusunda ümit bağlanan Yanya'dan henüz sağlıklı bir haber alınmadığından yakınan Fuad Efendi oraya yazılı bir kâğıt göndererek bilgi istemiş beklediği cevap geciktiği için ne şekilde tedbir alacakları konusunda tereddütte kalmıştı. Bu arada Yunanistan'dan 400 kişinin sınırı geçmesi, bazı mahallerde bulunan eşkıyanın saliverilip bir gemi tarafından alındığı ve 4 topun sınırdan geçmek üzere Kervansaray denilen mevkiye götürüldüğü haberleri alınmıştı. Fuad Efendi bütün bunlara rağmen isyanın artık ilerlemeyeceği ve hızla sona erdirilmesinin Yanya'da bulunan kuvvetin faaliyetlerine bağlı olduğu düşüncesindeydi (26 Cemâziyelahir 1270 / 26 Mart 1854). (BOA, İrade/Yunanistan 251)

Alınan tedbirler ve yapılan hazırlıklar sonunda kendisine duyulan güveni boşa çıkarmayan Fuad Efendi bir süre sonra *Elenlerin başkumandanı* denilen Tzavellas'ı Narda'nın kuzeyindeki Pete'de yenilgiye uğratmayı başarmış (3 Receb 1270 / 1 Nisan 1854), birkaç gün sonra da diğer kumandanları Grivaz, Yanya yakınlarındaki Meçova Kazası'nda aynı akıbete uğratılmıştı. (Danışmend, 1955: 153) Yunan eşkıyası Pete yenilgisinden sonra artık oralarda durmaya cesaret edemeyerek dağılmış, 150 kadarı kalmış ise de onlar da askeri görünce uzaktan ateş ederek sınırdan içerilere doğru kaçmışlardı. Ayrıca Narda ve Preveze ile karyeleri halkının tamamı ve Radoviç Nahiyesi'nin köylerinden bazısı takım takım gelip af ricasında bulunmuşlar ve ağlayarak pişmanlıklarını dile getirmişlerdi. (BOA, İrade/Yunanistan 276, 291)

Bölgede bu gelişmeler yaşanırken Atina'da bazı Yunanlıların toplanarak devlet aleyhinde harekete geçme hazırlığında oldukları haberini alan Fuad Efendi bazı yerlerden bu kişilerin teşvik edildiğini eğer böyle devam ederse asayişin devamının tehlikede olduğunu vurgulamıştı. Bu arada kendi istekleriyle Yunan toprağına geçen 10 kişinin eskisi gibi gelip köylerinde ziraatle uğraşmayı ve haklarındaki cezanın affını istemeleri üzerine diğer köy ahalisi de *aman buyruldu*⁵ vererek geçişlerine engel olunmaması için kolaylık gösterilmesini istemişler ancak Yunan sınır memurları geçişlerine engel olmuşlar, sebep olarak da girerken *mürûriye resmi*⁶ vermemelerini göstermişlerdi. Fuad Efendi bu durumu edepsizlik ve yolsuzluk olarak nitelmiş, yanında bulunan Lord da kendisine hak vererek Osmanlı Devleti'nin gücüne ve kudretine işaret etmişti. Fuad Efendi dönüşünde sınıra uğrayarak dönmek isteyen köylülere izin verilmesi için

⁵ Teslim halinde mal ve canlarına dokunulmayacağına dair verilen kağıt, güvenlik kağıdı. (Pakalın, 1993: 55)

⁶ Yabancı bir memleketten getirilip dahilde sarf olunmayarak diğer bir yabancı memlekete çıkarılan emtiadan alınan resim hakkında kullanılan bir tâbirdir. Buna "bac" da denilmiştir ki şimdiki tâbirle "transit" demektir. Bazı yerlerde câri kıymet üzerinden % 3-5, bazı yerlerde de yük başına 1 kuruştan 10 kuruşa kadar alınırdı. (Pakalın, 1993: 583)

çalışacağını ve bu duruma tepki göstereceğini de belirtmişti. Sonra Lord ile birlikte Narda'ya geçen Fuad Efendi kaleyi gezdikleri sırada yanlarında bulunan Preveze Konsolosu Sanders savaşta ele geçirilen esirlerin "zekât-ı zafer" olarak af ve salıverilmelerini isteyince Lord bu istekten pek hoşnut olmamıştı. Çünkü Lord salıverilmeleri bir yana kurşuna dizilmelerini isteyecek kadar Rum düşmanıydı. Fuad Efendi bir devletin isteğini kabul edip diğerini kabul etmemenin yanlış olduğunu ve siyasi dengeleri gözetmek zorunda olduklarını düşünerek bu isteğe olumlu yaklaşmıştı. (BOA, İrade/Yunanistan 280) Böylece Osmanlı Devleti'nin ne kadar hoşgörülü bir devlet olduğu bir kez daha dünyaya gösterilmişti.

Bu arada Urmiye kasabasının eşkiya eline geçmekte olduğu, karşı çıkacak miktarda asker ve Manastır mal sandığında da para olmadığı göz önüne alınarak tüccar ve varlıklı kişilerden 31 gün vade ile 50 bin kuruş borç alınmış ve bunun acilen gönderilmesi gereği İstanbul'a iletilmişti. (BOA, İ.MTZ (01) 11/261) Yanya'nın Franpa, Palyo-Kasr, Sirakete, Lazda, Kayavaş, Zülfikar ve Çavuş karyeleri eşkiyanın eline geçtiğinden ve üç karyenin daha işgali sözkonusu olduğundan 4 tabur asker toplarla Urmiye'ye çıkıp eşkiyayı uzaklaştırmış ve 8 tabur asker Galoş tarafında tedbir almıştı. Kardice kasabasının dağınık yerleşimi nedeniyle buranın muhafazasının zorluğu da göz önünde bulundurularak Urmiye ve Galoş tarafına çıkacak askerden 1-2 taburunun acilen buraya sevki de Zeynel Paşa tarafından istenmişti (5 Receb 1270/ 4 Nisan 1854). (BOA, İ.MTZ (01) 11/261)

Bu istekleri ve son gelişmeleri görüşmek üzere İstanbul'da toplanan mecliste alınan tedbirler görüşülürken Akdeniz'in Anadolu ve Rumeli taraflarında bazı mahallere mühimmatı ile birlikte birer ikişer geminin gönderilmesi ve Kaymakam Edhem Paşa'nın Rumeli, Kaymakam Hurşid Paşa'nın ise Anadolu tarafına kumandan, Ahmed Bey ve Mustafa Bey ise başbuğ olarak tayini de kararlaştırılmıştı. (BOA, İ.MTZ (01) 10/252)

İsyanın her tarafta bir an önce sona ermesi için Fuad Efendi takviye asker isteğini sürdürmekteydi. Akçe konusunda sıkıntı çekilmemesi için bölgeden tedarik edilen 500 kesenin poliçesinin kabul edilmesi ve bir 500 keseye daha ihtiyaçlarının olduğu da Maliye Nezareti'ne bildirilmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 251) Fuad Efendi bu talepleri yerine getirilirse asayişin daha kolay ve kusursuz sağlanacağı düşüncesindeydi. Derbendat muhafızı Zeynel Paşa'dan gelen 9 Nisan 1854 tarihli tahrirat Fuad Efendi'nin taleplerinin aciliyetini göstermekteydi. Nitekim bu tahriratta askerinin maaş talebiyle serkeşane harekete teşebbüs ettikleri firar edenler olduğu gibi reyanın malına mülküne göz dikenlerin de bulunduğu ve durumun giderek zorlaştığı belirtilmekteydi. Eğer bu sıkıntı çözülemezse askerinin Yunan eşkiyası gibi zarar verebileceği ve Tırhala'nın bu şekilde ayaklar altında kalabileceği açıkça dile getirilmişti. Zeynel Paşa ayrıca gönderilmesi plânlanan nasihat mektuplarının işe yaramayacağını, Selanik Valisi ve Rumeli Mutasarrıfı ile yapılan yazışmalarda akçe havalesinin zaman alacağını anlaşıldığını belirttikten sonra askerinin sabrı kalmadığından çok acil 20 bin kuruşun gönderilmesini

istemmişti. (BOA, İ.MTZ (01) 11/261) Öte yandan geçen sene harcamalarından ve bu sene bütçesinden asker masrafları için 3000 kesenin ayrıldığı açıklanarak bunlar kayıt altına alınmıştı. (BOA, İ.MTZ (01) 10/252)

Bölgeden gelen feryadnameler üzerine 3 tabur askerin Galoş'a oradan Yanya ve Tırhala'ya gönderilmesi, buradaki asker 15 tabura ulaştığında Yenişehir'e yönlendirilerek iki tarafın kumandasına Şakir Paşa'nın tayinin kararlaştırılmıştı. (BOA, İ.MTZ (01) 11/261) Şakir Paşa'ya da Kaymakam Mustafa Bey ile 2 taburun Urmiye'ye gönderildiği diğer 1 tabur ile kendilerinin Galoş'da ikamet ettikleri ve Fuad Efendi ile haberleşme içinde olmaları ancak bölgenin şartlarına göre hareket etme özgürlüğünün de bulunduğu bildirilmişti. (BOA, İ.MTZ (01) 11/261) Şakir Paşa ise Galoş iskelesine çıktığında 3000 kadar eşkiyanın Urmiye kazasını kuşatıp 10 köyü zorla ele geçirdiklerini öğrendiğini ve durumun aciliyetinden dolayı o tarafa yöneldiklerini bildirmişti. Kumanice kazasında ise müdür Abdi Efendi'nin liyakatsiz ve dikkatsiz bir kişi olduğundan yerine bu işe lâyık birinin tayini kararlaştırılmıştı. (BOA, İ.MTZ (01) 11/261) Bölgeden gelen bir başka haberde Galoş tarafında 10 köyü basan Yunanlılar üzerine Şakir Paşa emrinde asker gönderildiği, iki saat kadar muharebe yaşandığı ve 40-50 eşkiyanın öldürülüp 100 kadarının yaralandığı ve bir kısmının esir alındığı bildirilmiş ve olayların tekrarlamasından çekinildiği için bir miktar asker orada bırakılmıştı. (BOA, İ.MTZ (01) 10/252)

Bölgedeki çalışmalar sırasında eşkiyanın bulduğu hayvanat ve zahireyi sürüp götürdüğü, pek çok kale ve hanı yakıp yıktığı, ayaklarındaki çarıklarına varıncaya kadar halkı soydukları hatta asker ulaşamayan bazı köylerde aklıktan ölümlerin başladığı görülmüştü. Bu haberi aldığı anda çok üzülen Fuad Efendi bütün suçun askere yüklenemeyeceğini, askerin elinden geldiği kadar çalıştığını ve zahire yetiştirme işinin aslında daha önce tayin edilen bir memura ait olduğunu belirtmişti. Diğer taraftan 60 kadar köyün yakıldığı haberini aldıklarını ancak bu sayının gerçekte 13 olduğunu ve bunların da kamıştan evler olup en büyük zararın hayvanlara verildiğini ifade etmişti. Yunanlılar pek çok aileyi kadın-çocuk demeden parçalayıp götürmüşler iken Müslümanların eline geçen 10-12 çocuk ve kadın teslim edilmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 277) Bu da iki taraf arasındaki bakış açısı ve farklılıkları gözler önüne sermekteydi.

Yaşanan bu zarar-zıyan ve zulümler üzerine Fuad Efendi Müslüman ve Hıristiyan üyelerden bir komisyon kurulup Çamlık'tan başlayarak bölgeyi gezileceğini ve olanların kaydedileceğini haber vermişti. Eşkiyanın yaptığı zararlar kaydedilecek ve daha sonra tazmin ettirilecekti. Yaşananların Yunan devletinin bilgisi dahilinde olduğunu ve Pete'de ele geçirilen kağıtlarda durumun apaçık ortaya çıktığını söyleyen Fuad Efendi zararların karşılanmasını resmen isteyebileceklerini de belirtmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 277) Öte yandan Manastır'da bulunan İngiltere konsolosunun Ferik Abdi Paşa'yla görüşmek üzere Yanya'ya gelmesi takdir edilerek bundan duyulan memnuniyet bildirilmişti. (BOA, İ.MTZ (01) 11/261)

Öte yandan kaçan eşkıyanın Yunan sınırına can atmış ise de kabul olunmadıkları ve bu nedenle Radoviç Nahiyesi'nin sınırındaki dağlarda gezinmekte oldukları haberi alınmıştı. Fuad Efendi eğer bunlar af dileyip teslim olmazlar ise Ferik Abdi Paşa ve Ahmed Paşa'nın asker ile üzerlerine gönderileceğini bildirirken buna gerek kalmayacağı ve 1-2 gün içinde herkesin af dileyeceği düşüncesini taşıdığını da ilave etmişti. Fuad Efendi Yanya'ya giderek Besim Paşa ile görüşüp Yanya arkasının ne halde olduğunu öğrenmek ve eğer bir problem yok ise oradaki askeri bu tarafa aktarma düşüncesini taşımaktaydı. Bu iş biter bitmez askerin para isteyeceği ve kendilerinin bu isteği karşılama imkânları olmadığını için 2-3 bin kese para gönderilmesini de istemişti (7 Şaban 1270 / 5 Mayıs 1854). (BOA, İrade/Yunanistan 291) Aynı gün Ferik Abdi Paşa Fuad Efendi'nin yanına gelerek Yanya eyaletinde bir problem bulunmadığını ve asayişin tamamen sağlandığını bildirmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 276)

Bu arada İstanbul'dan gönderilen askerden 5 bölüğünün Kamanıçe İskelesi'ne geldiği haberi alınınca Fuad Efendi mevcut kuvvetleri Narda merkezine göndermeyi ve böylece iki taraf arasında kalacak isyancıları vurmaya planlamıştı. Bunun için Kamanıçe'ye gelen askerle daha önce Margiliç tarafına götürülmüş olan askeri acilen alıp getirmek ve gerekli tedbirleri almak üzere bizzat Kamanıçe'ye gidilmiş ve havalinin bütün askerleri çağrılıp uyarılarda bulunulmuştu. Bunun sebebi elde hiç akçenin kalmamasıydı. Asker için bu çok önemli bir konu olduğundan yakında bulunan Korfo'ya geçilmiş ve birkaç saat kalınmıştı. Bu süre zarfında Fuad Efendi Lord komiser ile görüşüp oranın bankasından 500 kese yedili olmak üzere 2166 lira verilmesini karara bağlamış oradan tekrar Kamanıçe'ye dönmüş, asker vapur ile Parga'ya götürülmüş ve orada Margiliç'den getirilmesi istenen asker ile birleştirilmişti. 3 bölüğün muhafaza için bırakılmasına ve kalanın Narda'ya gönderilmesine karar verildiği gibi Narda tarafına ayrıca nasihatnameler de gönderilmişti. Böylece burada da bir an önce asayişin tamamen sağlanması amaçlanmıştı. Ancak Fuad Efendi'nin yine para sıkıntısı vardı ve askerin bu konuda problem çıkarmasından çekindiği için tekrar akçe ihtiyacını dile getirmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 276) Fuad Efendi ayrıca Korfo'dan aldığı borcun ödenmesi için gereğinin yapılması istirhamında da bulunmuştu. Fuad Efendi'nin bu bilgi ve istekleri içeren tahriratlarına Dersaadet'ten gelen cevapta ise şimdiye kadar alınan tedbirler ve yapılan işler ile eşkıyanın cezasını bulacağına anlaşılmış olduğu ve bundan duyulan memnuniyetin yanısıra Fuad Efendi'nin Korfo'dan almış olduğu borcun ödenmesinin Maliye Hazinesi'ne havale edildiği ve yeni istenen miktarın karşılanmasına çalışılacağı bildirilmişti. Ayrıca asker ve rüesaya bundan sonra ki başarılarından dolayı mükâfat olarak cevapnâmeler yazılacağı da ilâve edilmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 276) Bu son husus Fuad Efendi'nin en çok üzerinde durduğu konulardan birisiydi. Çünkü Fuad Efendi askerin cesaretlendirilmesi ve teşvik edilmesine özel önem vermekte ve bunu her fırsatta dile getirmekteydi.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Yunan isyanı ile uğraşırken Osmanlı Devleti'nin karşılaştığı en önemli zorluklardan birisi malî sıkıntıydı. Ramazan 1270

(Mayıs- Haziran 1854)'de bölgeden gönderilen tahriratta şimdiye kadar iki kere poliçe karşılığı 500 kese ve Maliye Nezareti'nden gönderilen 500 kese ile toplam 1500 kese alındığı, bu paranın askerin tayini ve ihtiyaçlarına harcandığını ve sadece 60.000 kuruşun kaldığını ve bunun da 3-5 güne kadar biteceği belirtilmişti. Bu havalideki asker biriken aylıklarını alamadığı gibi Tırhala Valisi'nin gönderdiği tahrirattan anlaşıldığı üzere oradaki asker de uzun süre aylıklarını alamamıştı. Dolayısıyla hiç olmazsa zorunlu ödemeler için 4000 kesenin acilen gönderilmesi istenmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 284)

2. ASAYİŞİN SAĞLANMASI VE ALINAN TEDBİRLER

4 Ramazan 1270 (1 Haziran 1854) tarihli bir belgeden öğrendiğimize göre Yanya ve Tırhala valileri ve Fuad Efendi'den gelen kağıtlar Tırhala Meclisi'nin mazbatasıyla beraber Dersaadet'e takdim edilmişti. Bunlardan anlaşıldığı üzere Narda bölgesinin ıslahı sağlanmış ise de Tırhala havalisinde bulunan eşkıyanın tamamen uzaklaştırılmasında güçlükler yaşanmaktaydı. Fuad Efendi'ye göre bu durumdan Tırhala Valisi de sorumluydu. Fuad Efendi valinin yetersiz kaldığını ve bu yüzden değiştirilmesi gerektiğini de ilave etmiş ve bu istek 5 Ramazan 1270 (2 Haziran 1854) de yazılan irade ile kabul edilmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 277) Bu arada Fuad Efendi'nin bildirdiğine göre Radoviç'e gönderilen askerin kumandanı Mirliva Ahmed Paşa isyancıları sınırda bulunan İskoli Karyesi'nde sıkıştırmış ve eğer sınıra tecavüz etmeme şartı olmasa hepsini öldürecek duruma gelmişti. Yanya ve Tırhala'nın ne halde olduklarını öğrenmek için Kolağası Hüseyin Ağa bölgeye gönderilirken Yanya Valisi'nin isteği üzerine 2 tabur asker de Mirliva Osman Paşa ile gönderilmiştir. Yine ihtiyaç olur ise Mirliva Ahmed Paşa'ya müracaat olunacağı da bildirilmişti (7 Ramazan 1270 / 4 Haziran 1854). (BOA, İrade/Yunanistan 285) Görüldüğü üzere bölgede Osmanlı Devleti'nin en üst düzey temsilcisi olarak bulunan Fuad Efendi işleri yürütürken sonrasını da düşünerek görev dağılımını ona göre plânlamakta ve başarılı bir idarecilik örneği sergilemekteydi.

Bu arada dağılan eşkıyanın sınıra yakın bir noktada toplanıp tekrar hücum hazırlığında oldukları haberi alınınca Narda'nın öbür tarafına geçilmesi ve Radoviç Nahiyesi'yle yanındaki Çömernik Adası'na asker sevkiyle eşkıyayı firara zorlamak ve buralardaki ahalinin emniyetlerini sağlamanın gerekliliği üzerinde durulmuştu. Bir gün sonra da İskoli başta olmak üzere birkaç eşkıya reisinin Uğurlular Karyesi'nde oldukları haberi gelince Mirliva Ahmed Paşa emrine 3 tabur asker verilerek oraya gönderilmişti. Ahmed Paşa'nın askerle birlikte geldiğini duyan karye ahalişi eşkıyaları köylerinden kaçırıp Ahmed Paşa'dan af dileyerek bağlılıklarını bildirmişlerdi. Bu kaçan firarilerden olduğu sanılan 120 kişilik bir eşkıya grubu bu kez de Kombot'a gönderilen askerin üzerine varıp korkularından mı? ihanetlerinden mi? olduğu bilinmez bir şekilde civardaki karakola ateş açmışlar, asker de birkaç el ateş ve 3 top atışı ile karşılık vermişti. Bütün bu gelişmelerden sonra Fuad Efendi Preveze'den ayrılıp Yanya'ya gitmeye ve Yanya etrafını gözden geçirip orada bulunan Abdi Paşa ile birleşip Tırhala taraflarına

geçmeye karar vermişti. Fuad Efendi Preveze'den ayrılmadan birkaç gün önce burada bulunan İngiltere Konsolosu Sanders kendisine gelerek muvazzaf ve gönüllü asker tarafından yağma olunan Hıristiyan köylerine dair devleti tarafından aldığı emirleri içeren bir mektup vermişti. Fuad Efendi bu talihsiz olaylar üzerine 5 gün önce bir memurun bölgeye gönderildiğini ve hayvânat vesâirenin süratle geri alınması ve çok muhtaç olanlara bedeli verilmek üzere 20.000 kuruş gönderildiğini bildirmişti. Konsolos da bu yapılanları doğrulamış yine de kendisine ayrıntılı bir cevabname yazılarak verilmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 280)

Ferik Abdi Paşa idaresindeki asker Molakaş'ın ilerisinde Mirliva Osman Paşa kumandasında Narda'dan gelen 2 tabur ve biraz muvazzaf askeri birleşerek 23 Ramazan (20 Haziran)'da Kalabaka'ya varmışlardı. Daha fazla hazırlık yapmaya fırsat kalmadan hücumla geçildiği için mevcut asker iki kola bölünmüş, bir kolu Kalabaka'nın karşısında olan taburun üzerine ve bir kol da yarısı Kalabaka'da olan birlikler üzerine gönderilmişti. Sonuçta bütün kuvvetler birleştirilerek eşkiya büyük bir yenilgiye uğratılmışti. Yunanlılarca general rütbesinde olan Hacı Peteruyalı firar etse de 3 kaptan ve 30'dan fazla esir alınmış, yaralılardan başka 400'den fazlası bozguna uğratılmışti. Terk olunan çadırlar, 20 Mısır askeri ve mevcut olan 4 topun ikisi ele geçirilmişti. Diğer 2 top da yapılan sorgulamalar sırasında eşkiya tarafından gömüldüğü yerden çıkarılmışti. Bu çatışmalar sırasında nizamiye askerinden 10 ve muvazzaf askerinden 15 şehid verilmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 291) Görüldüğü üzere asker burada da büyük bir iş başarmış ve bölgeyi eşkiyadan kurtarmışti. Öyle ki Kalabaka, Yanya'nın "Pete"si konumunda olup Tırhala'da eşkiyanın en büyük merkezi olarak bilinmekteydi. Bu yüzden 2 saat içinde hezimete uğramaları eşkiyaya büyük bir darbe vurmuştur. Bir daha toparlanamayacakları düşüncesine kapılan en uzak yerlerdeki eşkiyalar bile aflatı için ricada bulunmaya başlamışlardı.

Fuad Efendi isyanın durumu ile ilgili olarak 21 Ramazan 1270 (18 Haziran 1854) tarihi itibarıyla Yunanlıların tekrar sınırdan açıkça saldırma ihtimali dışında Yanya'da isyanın bittiğini ayrıca Narda ve Ergiri sancaklarında da asayişin tamamen sağlandığını belirtmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 280) Bir gün sonra ise Mirliva Ahmed Paşa'nın emrindeki askerlerle birlikte eşkiyanın toplandığı Uğurlular karyesine yaklaştığını ve eşkiyanın askere karşı duramayacağından Radoviç'e doğru kaçtıklarını haber aldığını bildirmişti. Yakalanan 2 kişinin sorgularında diğer firarilerin Radoviç dağlarında Tırhala istikametine doğru gitmekte oldukları anlaşılınca Ahmed Paşa'ya haber verilerek gerekli yerlerde tedbir alması istenmişti. Ayrıca Gerene tarafında bazı uygunsuzluklar görülmesi üzerine Ferik Abbas Paşa'nın kuvvetleriyle beraber o bölgeye gitmesine karar verilmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 280) Bölgeden haberler vermeye devam eden Fuad Efendi Radoviç taraflarında eşkiyanın bozguna uğratıldığını ve Yanya'da asayişin zaten temin edildiğini bildirirken iş uzadığı için burada bir süre daha asker bulundurulacağı dolayısıyla bunların ihtiyaçlarının da karşılanması gerektiğini belirtmişti. Öyle ki burada bulunan askere bir ayda 10.000 kile kadar zahire gerekliydi ve elde bulunan zahire ancak 1 ay yetecek kadardı. Bir ay sonrası için

zahire sıkıntısı olduğunu belirten Fuad Efendi hasat mevsimine de 1-2 ay olduğuna dikkat çekerek İskenderiye'den gelen gemiler yoluyla bu ihtiyacın karşılanabileceğini belirtmişti. Akçesi maliye hazinesinden karşılanmak üzere bir 10.000 kile hinta⁷ ve 2000 kile şıra ve 1000 kıyye⁸ revgan-ı sade⁹ alınmasını istemiş bunun için 3 gün önce İskenderiye'ye haber gönderdiğini ve bu işin bir an önce gerçekleşmesi için Mısır Valisi Abbās Paşa'ya da bir mektup yazdığını belirtmiş¹⁰ ve gerekli olan akçe için de maliye nezaretine bilgi verilmişti (25 Ramazan 1270 / 22 Haziran 1854). (BOA, İrade/Yunanistan 284)

Yanya'da asayiş sağlanmasına rağmen Çamlık denilen bölgede Müslüman ve Hıristiyanlar arasında hâlâ bazı sorunlar yaşanmaktaydı. İsyan sonrasında Müslümanların, suçlu-suçsuz ayrımı gözetmeksizin Hıristiyanları bütün cezalandırılmak için harekete geçmesi yeni kavgalara yol açmıştı. Nüfuz sahibi bazı Müslümanların bu durumdan yararlanmaya çalışmaları ve iki tarafın da telaşlı bir hâl alması üzerine yeni tedbirlere ihtiyaç duyulmuştu. Fuad Efendi bu durumda iki taraftan da bazı kişilerin tutuklanarak gözaltında tutulmasının uygun olacağına karar vermiş ayrıca asayiş sağlamak üzere Miralay Ahmed Bey'i oraya memur olarak göndermişti. (BOA, İrade/Yunanistan 284) Fuad Efendi olayları objektif bir şekilde tespit edip gerekli önlemleri almış, Müslüman-Hıristiyan ayrımı gözetilmediği gibi olayların yatışması için iki taraftan da tutuklamalar yapılmıştı.

Öte yandan eşkiyanın can havliyle sınıra doğru kaçmakta olduğu haberleri de gelmekteydi. Fuad Efendi bu durumu memnuniyetle karşılamış ve Tırhala Valisi'nin istediği askere gerek kalmadığını da ifade etmişti. Olayların ertesi günü ordu ile kalkılıp Tırhala'ya gelinmiş, yaşananların, alınan esirler ve cephaneye ilişkin bütün ayrıntıların Ferik Abdi Paşa'ya bildirilmesi ve alınacak tedbirlerin görüşülmesi istenmişti. Fuad Efendi'nin bu bilgileri içeren 26 Ramazan 1270 (23 Haziran 1854) tarihli tahrirati üzerine Yunan eşkiyasının faaliyetlerini inceleme ve gereğinin yapılması için bir karma komisyon kurulması kararlaştırılmıştı. Bu komisyonda bulunmak üzere Miralay Süleyman Bey Tırhala ve Yenişehir taraflarına tayin edilmiş ve Fuad Efendi'nin Yanya ile ilgili görevinin tamamlandığı ve yetkilerinin Rüstem Bey'e verileceği de ifade edilmiştir (8 Şevval 1270 / 4 Temmuz 1854). (BOA, İrade/Yunanistan 291) Fuad Efendi kendisi de sınırda oluşturulan bu komisyon ve alınan tedbirler sayesinde asayişin devamının sağlanacağı düşüncesindeydi.

Fuad Efendi'den gelen ve meclis-i mahsusda görüşülen 23 Şevval 1270 (19 Temmuz 1854) tarihli tahrirattan Tırhala sancağında asayişin tamamen sağlanmış olduğu anlaşılmaktaydı. Yanya'da ise zaten daha önceden asayiş sağlanmış olduğundan endişe edilecek bir durum yoktu. Galoş için ise şimdilik 1000 asker hazırlanmış ve bunların istihdamı için Galoş Kaymakamı Zeki Efendi

⁷ Hinta: Buğday

⁸ Kıyye:Okka, dört yüz dirthem

⁹ Revgan-ı sade:Sade yağ

¹⁰ Te'kidnâme: Evvelce yazılan bir yazıyı tekrarlayan yazı.

görevlendirilmişti. Bölgede genel olarak asayiş sağlanmış olduğundan burada bulunan 30 tabur askerin 6 taburunun Dersaadet'e gönderilmesi kararlaştırılmıştı. Fuad Efendi'nin söylediği ve İngiltere ve Fransa sefaretleriyle yaptıkları görüşmelerde de belirtildiği gibi Yunan Devleti vükelâsı verdikleri sözleri tutmakta ancak Yunan Kral ve Kraliçesi fırsat buldukça eşkıyaları desteklemekteydi. En son eşkıyalara gönderilen bir gemide asker, para ve mühimmat ele geçirilmiştir. Bu yüzden oradaki askerin hemen azaltılması yada tahliyesi doğru olmayacağından ve böyle bir durum eşkıyanın eline fırsat vermek anlamına geleceğinden tedbirli olunması, barış yapılınca kadar 15-20 gün daha bekletilmesi ve uygun mahallerde istirahatlarının sağlanması tavsiye edilmişti. (BOA, HR.MKT 81/86) Öte yandan Selânik'de bulunan İngiltere Konsolosu Mösyö Beloni Fuad Efendi'ye bir mektup göndererek Galoş'da kilise inşasına izin verdikleri için duydukları memnuniyeti dile getirip teşekkür etmişti. (BOA, HR.MKT 91/99) Osmanlı Devleti'nin hoşgörü siyasetinin bir örneği daha bu şekilde yaşanmıştı.

Bölgede asayiş sağlanmaya çalışılırken bazı haydutluk ve hırsızlık girişimlerine de rastlanmıştı. Fuad Efendi'nin 20 Zilkâde 1270 (14 Ağustos 1854) tarihli tahriratından Ağrafa dağlarının sınıra yakın yerlerinde bazı haydut ve hırsız gruplarının dolaşarak halka zulmettiği anlaşılmaktaydı. Bu durumun önüne geçmek üzere Ferik Şakir Paşa'yı emrine 2 tabur asker vererek bölgeye gönderilmişti. Bu kuvvetler hem dağda gezerek güvenliği sağlayacak hem de ihtilâl sırasında yerlerinden uzaklaştırılmış olan halkın evlerine sağ salim yerleşmesini temin edeceklerdi. Şakir Paşa bir süre sonra Fuad Efendi'ye dağları dolaştığını hırsızlardan eser görülmediğini ayrıca yerleşme işlemlerinin de uygun bir şekilde devam ettiğini bildirdiğinde Fuad Efendi de askerin boş yere dağlarda dolaştırılmasının doğru olmadığını ve bu kuvvetin Yenişehir'e dönmesinin daha uygun olduğunu söylemişti. Bir süre sonra başka bir bölge Gereyne'den hırsızların gece gündüz dolaşmakta oldukları haberi gelince Derbendat Nazırı Zeynel Paşa maiyetinde bulunan ihtiyat askeriyle bu işe memur edilmişti. (20 Zilkâde 1270/14 Ağustos 1854) (BOA, İrade/Yunanistan 303) Bu arada olayları müzakere etmek üzere Yunanlılar tarafından 2 kişinin Fuad Efendi ile görüşmeye geleceğine dair bir mektup, bir İngiliz papaz aracılığıyla ulaştırılmıştı. Yunanlılar ile ilişkilerin kesildiği zamanda gelecekleri kabul etmenin aslında uygun olmadığını ancak doğrudan doğruya böyle bir müracaata karşı çıkmanın da olayların gidişatı açısından iyi olmayacağı gerekçesiyle teklif kabul edilmişti. (BOA, İrade/Yunanistan 303) Fuad Efendi burada da yapıcı ve barışçıl bir yaklaşım göstererek Yunanlıların teklifini kabul etmişti.

Fuad Efendi isyanın şimdilik bastırıldığını ancak Yunanlıların tekrar aynı şeye kalkışmayacaklarına dair hiçbir güvencelerinin olmadığı için tedbir almaları gerektiği düşüncesindeydi. Hatta gerekirse sınıra bir duvar ve 30.000-40.000 askerden oluşan bir hat oluşturulmasını tavsiye etmişti.(BOA, İrade/Yunanistan 284) Diğer taraftan isyan eden ahali grup grup gelerek aman dilemekte ve kışkırtmalara kapılarak Yunanistan'a kaçan aileler de dönmek için izin istemekteydi. Bu durumda genel af ilân edilmiş ve gidenler rahatlıkla köylerine

geri dönmüşlerdi. (Ali Fuat, 1987:6) Böylece Osmanlı Devleti'nin büyüklüğü ve merhameti gösterilirken isyan sırasında Yunanistan'a kaçırılmış olan külliyetli miktardaki eşya ve hayvanların iadesi ve sahiplerine teslimi için İngiliz ve Fransız komiserler ile Yunan memurlarının katılacağı bir komisyon kurulması kararlaştırılmıştı. Fuad Efendi ayrıca başka komisyonlar da kurularak isyanın zarar ve ziyânının tespit edilmesi, mal ve mülkü yok olan kişilerin iskânlarının sağlanması gibi işlerin yapılmasını istemişti. Böylece halk eski günlerine dönecek ve asayişin devamı sağlanacaktı.

Fuad Efendi'nin bu meselenin çözüme kavuşturulmasından sonra Bâbiâli'ye takdim ettiği bir lâyhaya da son derece önemlidir. Fuad Efendi tarihsiz olan bu lâyhısında (Ali Fuat, 1987:112-114) devletin içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermiş, isyana götüren sebepler ve sonuçları açıklarken yapılan yanlışları da anlatmıştır. İdarede yaşanan boşluk ve yanlışlıklar Hıristiyan ahalinin eline fırsat vermiş onlar da bunu isyan için kullanmışlardır. Böylece gerek Müslüman gerek Hıristiyan yerli halkın huzuru bozulmuş ve zor günler geçirmişlerdir. Fuad Efendi görevi sırasında ayırım yapmadan düzeni sağlamak için çalışırken barışçı bir tutum sergileyerek *genel af* ilân etmiş ve asayişin tesisi ve devamı için çalışmıştır.

1854 Yanya-Tırhala isyanının başarıyla sonuçlandırılması üzerine Osmanlı Devleti en büyük pay sahibi olan Fuad Paşa başta olmak üzere bu başarıda emeği geçenleri ödüllendirmiştir. Fuad Efendi'ye *mir-i miranlık*¹¹ rütbesi verilirken ikinci rütbeden nâil olduğu *nişan-ı âli* birinci rütbeye çevrilmiş (BOA, A.AMD 64/89) ve Maliye Hazinesi'nden kendisine birinci rütbe bir *mecidi nişanı* da verilmiştir (16 Rebiülevvel 1271 /7 Aralık 1854). (BOA, A.DVN 101/3, İrade/Dahiliye 19859) Fuad Efendi gibi bu meselenin hallinde emeği geçen diğer kişilere de birer kıt'a nişan verilmiştir. Ayrıca uygun görülenlere devletin bir yadigârı olması düşünülerek kılıç veya kutu gibi şeyler yaptırılarak verilmesi için Maliye Nezareti'ne ve şehid olanların ailelerine bir an önce maaş bağlanması için Serasker'e gerekli talimatlar iletilmiştir. (BOA, A.AMD 63/23) Daha sonra alınan bir karar ile de bu meselede emeği geçen ümera ve zabıtana 16 ve açıktan 6 tane madalya yaptırılarak verilmesi kararlaştırılırken Fuad Efendi'de "paşa" ve hariciye nazırı olarak madalyasını almıştır. (22 Zilkâde 1271 / 6 Ağustos 1855) (BOA, İrade/Dahiliye 21118)

SONUÇ

Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı ile meşgul olduğu 1854 yılında Yanya-Tırhala bölgesinde Yunanlılar ve Rusların desteğiyle çıkarılan ve kendisini çok uğraştıran isyanı bastırarak iki önemli eyaletini kurtarmayı başarmıştır. Bu başarıda daha önce diplomatik becerileriyle tanınan Fuad Efendi'nin de payı büyüktür. Fuad Efendi başarılı idareciliğinin yanı sıra adeta bir ordu kumandanı gibi çalışarak askerî maharetini de gözler önüne sermiştir.

¹¹ Mir-i mirân, mülkî rütbelerden birinin adıdır ve "beylerbeyi" demektir.

Çeteleri teşvik ederek kendi dindaş ve ırkdaşlarına zarar vermektense bile çekinmeyen Yunanistan boş hayallere kapılarak Rusya'nın emellerine alet olmuştur. İngiltere ve Fransa ise Rusya'nın yayılmacı siyaseti karşısında Osmanlı Devleti'ne destek vermişlerdir. Dolayısıyla bu isyan çıkar çatışmaları ve denge politikası açısından da önemlidir.

Devletin zayıflamasıyla birlikte bu tür isyanlar "devletten kopma çabaları" olarak sonraki yıllarda daha sık karşımıza çıkacaktır. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu zor şartların birebir hissedildiği Yanya-Tırhala isyanı bu anlamda bir uyarı olarak da kabul edilmelidir. Nitekim Osmanlı toprakları üzerinde emelleri bulunan devletler bundan sonra da hiçbir fırsatı kaçırmayacaktır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

1.1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

1.1.1. İrade Tasnifi

1.1.1.2. İrade/Dahiliye 17716, 18298, 18680, 19859 20692, 21118.

1.1.1.3. Dosya Usûlü İradeler (DUIT)

1.2.3.1. Yunanistan İradeleri 245, 251, 276, 277, 280, 284, 285, 291, 303.

1.1.1.4. İrade/ Eyâlet-i Mümtâze (İ.MTZ), İ.MTZ (01) Yunanistan 10/252, 11/261.

1.1.2. Sadaret Evrâkı

1.1.2.1. Sadaret Âmedî Kalemî (A.AMD) 63/23, 64/89.

1.1.2.2. Sadaret Divân Beylikçi Kalemî (A.DVN) 101/3.

1.1.2.3. Sadaret Mektubî Kalemî Umûm Vilayet (A.MKT.UM) 152/97, 153/7.

1.1.3. Hariciye Nezareti Evrâkı

1.1.3.1. Hariciye Mektubî Kalemî (HR.MKT) 81/86, 91/99.

1.1.4. Defter Tasnifleri

1.1.4.1. Ayniyat Defteri 603.

2. Kaynak Eserler

AKSUN, Ziya Nur (1994), *Osmanlı Tarihi*, C.3, İstanbul: Ötüken Neşriyat.

ALİ FUAT (1987), *Mesâil-i Mühimme-i Siyâsiye*, (yay. haz. Bekir Sıtkı Baykal), C.3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

ALİ FUAT (1928), *Ricâl-i Mühimme-i Siyâsiye*, İstanbul.

BABINGER, Franz (1997), "Tırhala", *İslâm Ansiklopedisi*, C.12/1, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s.249-251.

DANIŞMEND, İsmail Hami (1955), *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.3, İstanbul.

KARAL, Enver Ziya (1989), *Osmanlı Tarihi*, C.5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

NAZİF HOCA (1997), "Yanya", *İslam Ansiklopedisi*, C. 13, Eskişehir: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 358-360.

PAKALIN, Mehmed Zeki, (1993), *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul.